

Sag C-646/23 [Lita]ⁱ**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

27. oktober 2023

Forelæggende ret:

Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie (Polen)

Afgørelse af:

25. oktober 2023

Straffesag mod:

P.B.

Hovedsagens genstand

Straffesag ved retten i anden instans mod menig P.B., der i første instans blev fundet skyldig i en overtrædelse af straffelovens artikel 278, stk. 1.

Genstand og retsgrundlag for anmodningen om præjudiciel afgørelse

Om foreneligheden af EU-retten i lyset af artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU og artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder, sammenholdt med bestemmelserne i direktiv (EU) 2016/343, med indførelsen af en national bestemmelse, som muliggør automatisk pensionering af en dommer, der behandler en appel i en sag omfattet af dette direktiv.

Præjudicielle spørgsmål

- 1) Skal artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i traktaten om Den Europæiske Union (herefter »TEU«) og artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«), sammenholdt med bestemmelserne i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter

ⁱ Den foreliggende sags navn er et vedtaget navn. Det svarer ikke til et navn på en part i sagen.

af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager (herefter »**direktivet**«), fortolkes således, at de er til hinder for bestemmelser i national ret, såsom artikel 13, og artikel 10, i ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (lov af 28.7.2023 om ændring af den civil lovbog og visse andre love), som fastsætter, at en dommer, der behandler en appel i en sag, der er omfattet af direktivet, skal pensioneres automatisk i tilfælde, hvor (I) denne bestemmelse er udformet på en sådan måde, at den kun gælder for én af alle aktive dommere, (II) denne bestemmelse ikke omfatter anklagere, der befinder sig i en tilsvarende situation, til trods for at anklagere og dommere i tilsvarende situationer som den dommer, der behandler appellen, blev behandlet på samme måde under den tidligere retstilstand, (III) den lov, hvori denne bestemmelse indgår, ikke vedrører domstolenes organisation, men et helt andet spørgsmål, og dens begrundelse ikke på nogen måde forklarer grundene til indførelsen af bestemmelsen, ikke angiver nogen væsentlig offentlig interesse, som indførelsen vil tjene, eller begrundes, hvorfor dens vedtagelse står i et rimeligt forhold til disse mål, og (IV) hverken denne bestemmelse eller nogen anden bestemmelse i national ret giver mulighed for, at en domstol eller en anden appelinstans eller en anden retsinstans kan efterprøve, om pensioneringen er berettiget, eller om den er forenelig med trin højere nationale bestemmelser, EU-retten eller folkeretten?

- 2) Har det nogen betydning for besvarelsen af det første spørgsmål, at den pågældende dommer, der er omfattet af den nævnte nationale bestemmelse, tidligere – på grund af sit arbejde, der har til formål at beskytte domstolenes og dommernes uafhængighed – er blevet undertrykt af den udøvende magt, som forsøgte at pensionere ham på grundlag af den tidligere gældende lovgivning, og at den nævnte nationale lovbestemmelse blev vedtaget, efter at disse forsøg var slået fejl? Har det betydning for besvarelsen, at denne bestemmelse ifølge den forelæggende ret ikke forfølger væsentlige offentlige interesser, men har karakter af straf?
- 3) Skal artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEUF, chartrets artikel 47, artikel 2 og artikel 4, stk. 3, TEU samt principperne om EU-rettens forrang og om effektiv domstolsprøvelse i lyset af Domstolens dom af 13. marts 2007 i sag C-432/05, Unibet, fortolkes således, at en ret, der er sammensat af en dommer som omhandlet i det første og andet spørgsmål, har beføjelse til ex officio at suspendere anvendelsen af en bestemmelse i national ret som omhandlet i det første spørgsmål, hvorefter dommeren pensioneres, og til at fortsætte med at træffe afgørelse i denne og andre sager, indtil den har modtaget svar fra Domstolen, for så vidt som den finder det nødvendigt at gøre dette for

at gøre det muligt at afgøre den sag, der verserer for den, i henhold til gældende bestemmelser i EU-retten?

- 4) Skal de bestemmelser og principper, der henvises til i det tredje spørgsmål, fortolkes således, at hvis Domstolen besvarer det første spørgsmål bekræftende, kan den nationale bestemmelse, der henvises til i sidstnævnte spørgsmål, og som fastsætter en dommers pensionering, under hensyntagen til de omstændigheder, der er anført i det andet spørgsmål, ikke anvendes, og at dommeren ikke pensioneres, medmindre der er et andet retsgrundlag for at gøre dette?

Anførte EU-retlige forskrifter

Artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i traktaten om Den Europæiske Union;

Artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder;

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager (EUT 2016, L 65, s. 1).

Anførte nationale retsfor skrifter

Artikel 10, 13, i ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (lov af 28.7.2023 om ændring af den civil lovbog og visse andre love) (Dz.U., 2023, pos. 1615);

- Artikel 10 bestemmer, at »I ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (lov af 11.3.2022 om forsvar af fædrelandet) (Dz.U., pos. 2305 samt af 2023, pos. 347 og 641), affattes artikel 233 således: »Når en anklager for militære anliggender, som er professionel soldat, afskediges fra professionel militærtjeneste, forbliver han eller hun i stillingen som anklager i den relevante organisatoriske enhed i den offentlige anklagemyndighed uanset antallet af anklagerstillinger i den pågældende enhed.««.
- Artikel 13 bestemmer, at »En dommer ved en militærdomstol, der er afskediget fra professionel militærtjeneste, og som fortsat besidder en dommerstilling på tidspunktet for denne lovs ikrafttræden, skal pensioneres på denne dag. [...]« I henhold til ændringslovens artikel 14 træder begge bestemmelser i kraft den 15. november 2023.

Artikel 175, stk. 1, artikel 176, stk. 2, artikel 179, 180, i Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Republikken Polens forfatning);

Artikel 22, stk. 1, artikel 23, stk. 1, artikel 35, stk. 1, artikel 70, stk. 1 og 2, i ustawa z 21 sierpnia 1996 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (lov af

21.8.1996 om militærdomstolenes organisation) (herefter »lov om militærdomstolenes organisation«);

Artikel 200, stk., 6, artikel 226, nr. 3, artikel 229, stk. 2, artikel 233, i ustawa z 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny (lov af 11.3.2022 om forsvar af fædrelandet);

– Det fremgår af artikel 233: »Hvis en dommer ved en militærdomstol eller en anklager for militære anliggender, som er professionel soldat, afskediges fra professionel militærtjeneste, skal han eller hun forblive i stillingen som dommer eller anklager i den respektive organisatoriske enhed ved domstolen eller anklagemyndigheden uanset antallet af stillinger i disse enheder. [...]«.

Artikel 70, stk. 1 og 2, artikel 71, stk. 2 og 3, artikel 73, stk. 1 og 3, i ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (lov af 27.7.2002 om de almindelige domstoles organisation);

Artikel 439, stk. 1, i ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (lov af 6.6.1997 om strafferetsplejen);

Artikel 104, stk. 1, i ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (lov af 24.9.2001 – retsplejelov vedrørende forseelser).

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

1. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie (den militære garnisonsdomstol i Warszawa, Polen) afsagde en dom, der fandt menig P.B. skyldig i at have begået en overtrædelse af straffelovens artikel 278, stk. 1. Ovenstående dom blev appelleret af menig P.B., som gjorde gældende, at den strafferetlige foranstaltning – offentliggørelsen af dommen – var blevet pålagt med urette og nedlagde påstand om, at dommen blev ændret, således at denne del af dommen blev ophævet. Under appelsagen ved Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale militærdomstol i Warszawa, Polen) nedlagde menig P.B. desuden subsidiært påstand om ophævelse af dommen og betinget afbrydelse af sagen.
2. En dommer, der skulle pensioneres den 15. november 2023 i henhold til artikel 13 ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (lov af 28.7.2023 om ændring af den civil lovbog og visse andre love), uden ret til appel og gennemførelsesbestemmelser, var blevet udpeget til at behandle appelsagen som enedommer. Denne lovs artikel 10 og 13 var blevet vedtaget det parlamentariske flertal, således at den kun omfattede én person, med en negativ holdning fra Senatet og komisja senacka (parlamentarisk udvalg).
3. Denne dommer blev udnævnt til dommerembedet ved Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale militærdomstol i Warszawa) den 29. januar 2013. I

juli 2017 blev denne dommer erklæret uegnet til militærtjeneste af sundhedsmæssige årsager, men i stand til at udføre sit hverv som dommer. Han ansøgte derfor det daværende Krajowa Rada Sądownictwa (det nationale råd for retsvæsenet, Polen) (herefter »domstolsråd«) om at blive forflyttet til en stilling som dommer ved en almindelig domstol. Domstolsrådet anmodede Prezydent Rzeczypospolitej (Republikken Polens præsident) om at udnævne (forflytte) dommeren til en tilsvarende stilling ved en almindelig domstol. Efter 4,5 år afviste præsidenten ved kendelse af 27. december 2021 udnævnelsen og begrundelsen for denne beslutning. I december 2019 anmodede Minister Sprawiedliwości (justitsministeren, Polen) det nuværende domstolsråd om, at dommeren blev pensioneret, som dog nægtede at gøre det med den begrundelse, at dommeren, selvom han var uegnet til militærtjeneste, var i stand til at varetage dommerembedet. Efter præsidentens beslutning fremsatte Minister Obrony Narodowej (forsvarsministeren, Polen) en lignende anmodning til det nye domstolsråd i januar 2022. I dette tilfælde nægtede det nye domstolsråd at pensionere dommeren den 12. juni 2023 henset til ikrafttrædelsen af artikel 233 i ustawa o obronie Ojczyzny (lov om forsvar af fædrelandet) den 24. april 2022. I henhold til denne bestemmelse blev denne dommer efter ordre fra forsvarsministeren afskediget fra professionel militærtjeneste og blev fastholdt som dommer ved den regionale militærdomstol i Warszawa. Fra marts 2023 vendte dommeren tilbage til dommerembedet.

- 4 Den 28. juli 2023 vedtog Sejmen ustawa o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (lov om ændring af den civile lovbog og visse andre love), hvor bl.a. bestemmelsen om dommere blev fjernet fra artikel 233 i ustawa o obronie Ojczyzny (lov om forsvar af fædrelandet) (bestemmelsen om anklagere blev efterladt), og artikel 13 om pensionering af militærdommere, der er blevet afskediget fra professionel militærtjeneste, blev indført i denne ændringslov.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 5 Den forelæggende ret er som en »ret« i henhold til EU-retten omfattet af de krav, som følger af EU-princippet om effektiv retsbeskyttelse, da den kan afgøre spørgsmål vedrørende anvendelsen eller fortolkningen af EU-retten. De tilknyttede garantier om, at en ret skal være oprettet ved lov, omfatter ikke kun grundlaget for rettens retlige eksistens, men også kravene til rettens sammensætning og individuelle dommere. Retten skal forblive uafhængig og upartisk, hvilket skal ledsages af passende garantier, navnlig med hensyn til beskyttelse af retsvæsenet, pensionering og uafsættelighed. Den forelæggende ret henviser i denne forbindelse til den retspraksis, der følger af dommene: af 27.2.2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117); af 11.7.2019, Kommissionen mod Polen (Den øverste domstols uafhængighed) (C-619/18, EU:C:2019:615); af 5.11.2019, Kommissionen mod Polen (De almindelige domstoles uafhængighed) (C-192/18, EU:C:2019:924). Den forelæggende ret minder også om, at direktiv 2016/343 om styrkelse af visse

aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager også finder anvendelse i straffesagen i hovedsagen.

- 6 Den forelæggende ret, som er beklædt med en enedommer, besættes af en dommer, der er blevet afskediget fra professionel militærtjeneste med den begrundelse, at han er erklæret permanent uegnet til en sådan tjeneste, men samtidig erklæret egnet til at gøre tjeneste som dommer. For så vidt angår denne dommer blev lovbestemmelserne først ændret, således at han kunne blive afskediget fra professionel militærtjeneste uden at blive pensioneret, men der derefter blev indført en lovbestemt ordning, der gjorde det muligt at pensionere ham, netop på grund af hans afskedigelse fra militærtjeneste. De lovændringer, der blev indført i praksis, påvirker kun denne ene dommer, der sidder i dommerkollegiet ved den forelæggende ret (såkaldt ad hominem-ret). Af denne grund er disse ændringer i Polen blevet omtalt som »lex Raczkowski« i medierne.
- 7 Den forelæggende ret er derfor i tvivl om, hvorvidt den som følge af denne ændring stadig opfylder kriterierne for at være »en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov«. Besvarelsen af de forelagte spørgsmål er objektivt nødvendig for den forelæggende ret, idet den skal afgøre, om den fortsat kan behandle sagen i hovedsagen i sin nuværende sammensætning.
- 8 Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt de omstændigheder, der er beskrevet i det første spørgsmål, kan påvirke eller påvirker opfyldelsen af kravene til en effektiv retsbeskyttelse, herunder retten til en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, idet princippet om, at dommere ikke kan afsættes, har åbenbare konsekvenser for princippet om domstolenes uafhængighed og princippet om dommernes uafhængighed. Ovenstående principper er ikke privilegier for domstole eller dommere, men udgør borgernes ret til retfærdig rettergang.
- 9 Under omstændighederne i den foreliggende sag har lovgiver først vedtaget en bestemmelse, der tillader, at dommeren i hovedsagen forbliver i sin stilling som dommer ved en militærdomstol, selvom han blev afskediget professionel militærtjeneste, og derefter, uden nogen væsentlig offentlig interesse, har lovgiver ændret ordlyden af lovens artikel 233 og fjernet garantien for denne dommers fortsatte aktive tjeneste, mens den bevares for anklagere i tilsvarende tilfælde. Samtidig blev der, uden nogen begrundelse for en så væsentlig ændring, foretaget en ændring vedrørende et spørgsmål i bestemmelserne vedrørende et andet, hvilket derfor var i åbenlys strid med forfatningens principper om forsvarlig lovgivning. I strid med Konstytucjas (forfatningens) artikel 180, stk. 3, blev der således indført en ny vilkårlig lovbestemt ordning, som pensionerer en dommer ex lege, hvis den pågældende dommer ikke længere udøver militærtjeneste. En domstol, der vilkårligt kan ændres, begrænses eller omfordeles i strid med reglerne i national ret og EU-retten eller ændres vilkårligt, må rejse tvivl om dens evne til at udføre de opgaver, der er fastsat i direktiv 2016/343.

- 10 Af disse grunde fokuserer spørgsmålene i foreliggende sag på den forelæggende rets status og truslen mod princippet om formodning om uafhængighed, upartiskhed, uskyld og garantien for retten til en retfærdig rettergang. Da det er muligt at manipulere ordlyden af en lovbestemmelse for at ændre reglerne for en dommers tjeneste og for at reducere embedsperiodens længde, dvs. de facto at kunne fjerne en dommer fra aktiv tjeneste til enhver tid, har dette utvivlsomt, eller kan have, en indvirkning på hans eller hendes uafhængighed og upartiskhed, og dermed på retfærdigheden af den straffesag, der føres, og overholdelsen af princippet om uskyldsformodning.
- 11 Den forelæggende ret påpeger, at det heller ikke er muligt for Trybunał Konstytucyjny (forfatningsdomstolen, Polen) at efterprøve lovligheden af de anfægtede bestemmelser, da forfatningsdomstolen udviklede sin retspraksis på et tidspunkt, hvor den ikke længere udgør et organ, der yder effektiv retsbeskyttelse, og de dommerkollegier, der afsiger disse afgørelser, består af personer, der ikke har ret til at dømme.
- 12 Lovbestemmelserne indtil ikrafttrædelsen af artikel 233 i ustawa o obronie Ojczyzny (lov om forsvar af fædrelandet) fastsatte, at en dommer ved en militærdomstol ikke kan afskediges fra professionel militærtjeneste, før hans eller hendes tjenesteforhold ophørte ved lov, eller før han eller hun mistede sin stilling eller blev pensioneret (artikel 35, stk. 1, i ustawa o obronie Ojczyzny (lov om forsvar af fædrelandet)). En dommer kunne pensioneres, hvis han eller hun var uegnet til militærtjeneste, medmindre han eller hun søgte om at blive overført til en almindelig domstol (artikel 35, stk. 4, i ustawa o obronie Ojczyzny (lov om forsvar af fædrelandet)). Af disse grunde kunne han ikke pensioneres på trods af præsidentens afvisning af at udnævne/overflytte ham til at gøre tjeneste ved de almindelige domstole.
- 13 Omstændighederne ved vedtagelsen af ordningerne i artikel 233 i ustawa o obronie Ojczyzny (lov om forsvar af fædrelandet) kendes ikke, men deres indførelse udfyldte utvivlsomt et hul i lovgivningen vedrørende sondringen mellem uarbejdsdygtighed til militærtjeneste og uarbejdsdygtighed til at udøve dommerembedet, som der henvises til i artikel 180, stk. 3, i Konstytucja RP (Republikken Polens forfatning).
- 14 Da den udøvende magt – justitsministeren – blev klar over, at denne bestemmelse ville blive brugt af den dommer, der behandlede den pågældende sag, blev hans tilbagevenden til domsafsigelsen forsinket i 10 måneder. Det var utvivlsomt i forbindelse med forsøget på at fjerne ham fra retsvæsenet på grund af hans aktiviteter som næstformand for det tidligere domstolsråd, især mellem 2014 og 2018, og hans optræden i sager om magthavernes krænkelser af forfatningen, forsvaret af retsvæsenets uafhængighed og det faktum, at han tillod journalister at se de offentlige akter i en sag, der involverede en af ministrene i regeringspartiet. På den baggrund har dommeren været udsat for chikane fra både offentlige myndigheder og de regeringsvenlige medier.

- 15 Efter den forelæggende rets opfattelse er den indførte forflyttelse, som udelukkende er rettet mod den dommer, der behandler sagen i hovedsagen, direkte i strid med princippet om dommers uafsættelighed, og forfølger ikke nogen væsentlig offentlig interesse, men er af rent repressiv karakter. Princippet om dommers uafsættelighed skal forstås således, at den lovgivende eller udøvende magt ikke ved vilkårlige beslutninger kan afgøre, om en dommer fortsat kan udøve dommerembedet. Pensionering skal være knyttet til uegnethed til at udføre en dommers pligter, og disse regler bør være underlagt domstolsprøvelse.
- 16 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at såfremt det første og det andet spørgsmål besvares bekræftende, skal der tages skridt til at sikre, at retten fungerer korrekt med henblik på korrekt gennemførelse af direktiv 2016/343. Efter den forelæggende rets opfattelse fører de omstridte bestemmelser til, at en dommer fratages sin status som dommer i aktiv tjeneste i strid med alle regler og fratages retten til domstolsprøvelse. Der bør derfor ikke vedtages nogen gennemførelsesretsakt om pensionering af en dommer på grundlag heraf. Den forelæggende ret er af den opfattelse, at den i henhold til Simmenthal-reglen er forpligtet til at undlade at anvende de nationale bestemmelser, der er uforenelige med EU-retten. I lyset af den retspraksis, der følger af dom af 6. oktober 2021, *W.Ż.* (Afdelingen for ekstraordinær prøvelse og offentlige sager ved den øverste domstol – udnævnelse) (C-487/19, EU:C:2021:798); af 18. maj 2021, *Asociația »Forumul Judecătorilor din România«* m.fl. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 og C-397/19, EU:C:2021:393); af 5. juni 2023, *Kommissionen mod Polen (Dommers uafhængighed og privatliv)* (C-204/21, EU:C:2023:442); samt af 13. marts 2007, *Unibet* (C-432/05, EU:C:2007:163), påberåber den sig den direkte virkning af artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i TEU og sin forpligtelse til at sikre den fulde virkning af denne bestemmelse ved ikke at anvende nationale bestemmelser, der strider mod den. Den ser også kilden til denne forpligtelse i princippet om loyalt samarbejde, som er udtrykt i artikel 4, stk. 3, TEU.
- 17 Den forelæggende rets udsættelse af anvendelsen af de nævnte bestemmelser gør det muligt for den at udøve sine retslige funktioner inden for den nationale ret, og indtil sagen er afgjort ved Domstolen, er der ingen juridisk mulighed for, at den kan overdrages til en anden ret. Den forelæggende ret skulle træffe en retsbevarende foranstaltning, der direkte ville garantere udøvelsen af dens rettigheder i henhold til EU-retten og garantere en effektiv retsbeskyttelse for parterne i straffesagen ved at sikre, at sagen blev behandlet af en uafhængig domstol sammensat af uafhængige dommere.
- 18 Den forelæggende ret har ligeledes anmodet om anvendelse af den fremskyndede procedure. Den forelæggende ret begrundet denne anmodning således, at denne forelæggelse vedrører et grundlæggende element i retten til effektiv domstolsbeskyttelse, nemlig retten til en uafhængig og upartisk domstol, der på forhånd er oprettet ved lov, som vil være uafhængig og vil gennemføre princippet om uskyldsformodning. Den forelæggende ret finder det velbegrundet i betragtning af betydningen af at få afgjort de præjudicielle spørgsmål om muligheden for, at denne ret lovligt og i overensstemmelse med princippet om

retssikkerhed kan udøve sin kompetence over for en dommer, der er afsat af den lovgivende og den udøvende magt i strid med princippet om dommers uafsættelighed og domstolenes uafhængighed.

ARBEJDSDOKUMENT